

УДК 351.761.3

Грянка Григорій Володимирович — старший викладач кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Адміністративно-правове забезпечення обігу наркотиків в Україні

У статті розглядається адміністративно-правове забезпечення обігу наркотиків в Україні.

Ключові слова: наркотичні засоби, психотропні речовини, обіг, адміністративна відповідальність, адміністративно-правове забезпечення.

Боротьба з незаконним обігом наркотиків сьогодні є достатньо актуальною. Вивченням цієї проблеми займається Організація Об'єднаних Націй, зокрема, існує в її системі Управління по боротьбі з наркотиками та профілактиці злочинності, Міжнародне кримінологічне товариство, Міжнародна асоціація кримінального права, Інтерпол та ін. [1, с. 208].

Основними результатами сесій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй є вироблення низки важливих документів, які фактично відкривають нову сторінку в діяльності міжнародного співтовариства у галузі боротьби з наркотиками. Ці документи мають практично-орієнтовний характер і містять конкретні терміни реалізації проголошених у них цілей та закріплених зобов'язань.

За пропозицією Економічної і Соціальної Ради у червні 1988 року було скликано спеціальну сесію Генеральної Асамблеї, присвячену оцінці стану поширення незаконного виробництва, збуту, попиту, обігу і розповсюдження наркотичних засобів і психотропних речовин і пов'язаних з цим діяльності [2].

У кожній країні правове регулювання боротьби з наркоманією неоднакове. Розрізняють зміст і обсяг такого регулювання, коло галузей законодавства, якими воно здійснюється. Відмінність залежить від ряду чинників, основними з яких є: 1) історико-національні особливості правових систем держав; 2) ступінь поширеності наркоманії серед населення конкретної країни; 3) ступінь і своєчасність усвідомлення суспільної небезпеки проявів наркоманії законодавцем і його волевиявлення на їх заборону,

а також на інші способи правового регулювання протидії наркоманії; 4) ухвалення державою міжнародно-правових розпоряджень шляхом приєднання до міжнародних конвенцій і відтворення цих розпоряджень у національному законодавстві [3, с. 11].

Сьогодні основна роль у боротьбі з незаконним обігом наркотиків в Україні на підставі чинного законодавства покладена на декілька державних органів. Провідне місце серед них займає Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України, який діє у складі Міністерства внутрішніх справ України [4]. Принципово важливою є та обставина, що діяльність зазначеного Департаменту здійснюється в рамках новітнього законодавства, яке послідовно приводиться у відповідність до міжнародних норм і принципів у питанні захисту прав і свобод людини та громадянина.

За останнє десятиліття в науковій та спеціальній літературі розглядалися різні аспекти розвитку нормативної бази щодо протидії наркоманії та наркобізнесу в нашій державі.

Зокрема, цим питанням були присвячені праці таких учених, як О. К. Волох, О. М. Джу́жа, Н. І. Золотарьова, Т. П. Мінка, В. К. Колпаков, Д. Й. Никифорчук, О. М. Стрільців, М. С. Хру́ппа, Р. М. Павленко та ін.

Метою статті є дослідити адміністративно-правове забезпечення обігу наркотиків в Україні.

Нормативно-правова база у сфері регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні, а також у боротьбі з наркоманією та наркобізнесом почалася в дореволюційний період і діє по теперішній час. Адже, як свідчать наукові джерела, законодавча база у вищезазначеній сфері розвивалася на основі нормативно-правових актів пострадянського періоду.

До XIX століття на території України масове зловживання наркотиками не було розповсюджено, а їх нелегальний обіг був обмежений лише релігійними або лікувальними цілями, довіряючи їх використання священнослужителям чи цілителям і лікарям.

У 1963 р. Україна, як суб'єкт ООН, ратифікувала Єдину конвенцію про наркотичні речовини 1961 року. Проте, вона не привела своє антинаркотичне законодавство у відповідність до міжнародних зобов'язань, за винятком запровадження у 1964 р. заборони на посів південних маньчжурських і південних чуйських конопель.

Важливе значення для регулювання обігу наркотичних лікарських засобів мав Наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР від 3 липня 1968 р. № 523 “Про порядок зберігання, обліку, виписування, відпуску і застосування отруйних, наркотичних та сильнодіючих лікарських засобів”, Указ Президії Верховної Ради УРСР “Про примусове лікування і трудове перевиховання хворих на наркоманію”, а також Указ Президії Верховної Ради СРСР від 24 квітня 1974 р. “Про посилення боротьби з наркоманією”, яким було встановлено єдині підстави кримінальної

відповідальності за участь у наркотизації та незаконному обігові наркотичних речовин, у тому числі, й санкції за вчинене. Це був систематизований акт, який включав у себе низку кримінально правових та адміністративних норм. Він передбачав відповідальність за виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту наркотичних речовин, а так само їх збут. Указ поклав початок розвитку адміністративного законодавства у сфері боротьби зі зловживанням наркотиками і нейтралізації умов, які сприяли їх поширенню, а також ряду наказів МВС та МОЗ з питань відносно осіб, які вживають наркотичні або інші засоби, що викликають одурманення, їх оформлення та направлення на примусове лікування.

В 1987 році було прийнято два загальносоюзні законодавчі акти: Постанову Ради Міністрів СРСР від 12 червня 1987 р. № 695 “Про заборону посівів і вирощування громадянами олійного маку” та Указ Президії Верховної Ради СРСР від 22 червня 1987 року “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів СРСР”. Це, в свою чергу, призвело до внесення змін і доповнень до КК, КУпАП та інших законодавчих актів [5, с. 73].

Після проголошення незалежності України нелегальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в країні набув вкрай небезпечних масштабів для суспільства. На той час правове регулювання боротьби з наркоманією здійснювалось за допомогою нормативно-правових актів колишнього СРСР.

Правовий режим обігу наркотиків в Україні регламентовано нормами міжнародного права (Єдина Конвенція ООН про наркотичні засоби 1961 р., з поправками, внесеними відповідно до Протоколу 1972 р.; Конвенція про психотропні речовини від 21 лютого 1971 р.; Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р.).

Для координації здійснення реалізації національної політики в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у державі Постановою Кабінету Міністрів України від 13 травня 1993 року № 343 було створено Національну координаційну раду боротьби з наркоманією при Кабінеті Міністрів України. До її складу включені представники всіх органів центральної державної влади, задіяних до боротьби з наркоманією в Україні [6, с. 197].

Контроль за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів Президентом та Урядом України був віднесений до пріоритетних напрямків реалізації національної політики, і тому 14 грудня 1993 року Постановою Кабінету Міністрів України № 1034 було затверджено Національну програму протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994–1997 роки.

Проте, найважливішою подією на пострадянському просторі щодо регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів в Україні стало прийняття Верховною Радою України 15 лютого 1995 року Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів”. Як наслідок, у рамках реалізації положень Національної програми було прийнято пакет антинаркотичних законів: “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” та “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” та Закону України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними”.

22 грудня 2006 р. в Закон України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори” було внесено зміни та викладено у новій редакції. Ще одним відомчим актом із цих питань є Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770. Крім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 58 затверджено “Порядок здійснення контролю за обігом наркотичних (психотропних) лікарських засобів”. Цим документом передбачено контроль за обігом наркотичних (психотропних) лікарських засобів, зазначених у Переліку, а також наркотичних (психотропних) комбінованих лікарських засобів, що містять малу кількість наркотичних засобів або психотропних речовин і прекурсорів (включених у відповідні таблиці Переліку), з яких ці засоби чи речовини не можуть бути видобуті легкодоступним способом у кількості, що дає змогу зловживати ними. Важливе значення має Наказ Міністерства охорони здоров’я України від 1 серпня 2000 р. № 188 “Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу” (далі – таблиці). Від правильного розуміння та застосування зазначених таблиць повною мірою залежить правильна кваліфікація того чи іншого проступку, пов’язаного з наркотиками, а в подальшому – законність та обґрунтованість винесеної постанови про притягнення до адміністративної відповідальності.

Зважаючи на тенденцію до поширення наркоманії в Україні, Президент України підписав Указ від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 “Про Стратегію національної безпеки України”, де в пункті 2.7. зазначається, що найсерйознішу небезпеку для світової спільноти та окремих держав, у тому числі й України, створює тероризм. Ця загроза значно посилюється через ймовірність використання ним зброї масового ураження. Україна також стала об’єктом зростаючої зацікавленості міжнародних злочинних угруповань, зокрема у сферах відмивання брудних гро-

шей, незаконної міграції, торгівлі людьми, зброєю, небезпечними матеріалами, наркотичними речовинами тощо). Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження від 13 вересня 2010 р. № 1808-р “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011–2015 роки”, метою якої є визначення шляхів і пріоритетів державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зміцнення здоров’я нації, а також зменшення негативних соціальних, економічних та інших наслідків, пов’язаних із вживанням наркотичних засобів і психотропних речовин.

Крім того, національне антинаркотичне законодавство складається з норм, що містяться в міжнародних договорах, ратифікованих Україною: Женевській Конвенції “Про заборону незаконної торгівлі наркотичними засобами” 1935 р., “Єдиній конвенції про наркотичні засоби” 1961 р., “Конвенції про психотропні речовини” 1971 р., “Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин” 1988 р. і таких нормативних актах: Кримінальному кодексі України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Митному кодексі України, Законі України від 1 червня 2000 р. “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”; Постанові Кабінету Міністрів України від 3 січня 1996 р. № 7 “Про затвердження Положення про порядок здійснення діяльності в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів”; Концепції реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, і деяких інших законодавчих актів України [7].

За період незалежності нашої держави з 1991 по 2010 рік було прийнято Верховною Радою України 6 законів та 7 постанов, Президентом України 15 указів та 5 розпоряджень, Кабінетом Міністрів України 53 постанови та розпорядження й 13 декретів, 60 нормативних актів міністерств та інших органів виконавчої влади, що мають нормативно-правовий характер, винесено 39 постанов й ухвал Верховного Суду України “Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів”.

Отже, з викладеного можна відзначити, що сьогодні в Україні нараховується близько 200 нормативно-правових актів щодо регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, а також в боротьбі з наркоманією та наркобізнесом, що, в свою чергу, свідчить про високий рівень реалізації програми протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу в нашій країні. Разом із тим необхідно зауважити, що для створення оптимальної правової основи регулювання вищевказаних питань представляється вельми важливим дотримання національним законодавцем низки умов:

- забезпечення відповідності національних правових норм міжнародно-правовим нормам, що містяться в конвенціях і міжнародних договорах, ратифікованих даною державою;

- виключення невідповідності (і дублювання) норм, що містяться в різних галузях законодавства, тим більше суперечностей між цими нормами;

- формулювання точно визначених норм за допомогою використання найбільш досконалої законодавчої техніки.

Також треба звернути увагу й на те, що реформаційні перетворення в законодавстві мають відбуватися системно та послідовно, не порушуючи конституційних прав громадян.

Список використаних джерел

1. Раєцька Л. В. Міжнародний досвід становлення системи протидії наркоманії та незаконному обігу наркотичних засобів / Л. В. Раєцька // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журнал. — 2005. — № 11. — С. 207–213.

2. ООН. ЭиСС. Комиссия по наркотическим средствам. Подготовка к специальной сессии ГА для рассмотрения вопроса о борьбе с незаконным производством, сбытом, спросом, оборотом и распространением наркотических средств. — Вена, 1988. — 18 с.

3. Гасанов Э. Г. Борьба с наркотической преступностью : Международный и сравнительно-правовой аспекты / Э. Г. Гасанов. — М. : ЮрИнфоР, 2000. — 208 с.

4. Структура Міністерства внутрішніх справ України : за станом на 1 жовт. 2010 р. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/45675>.

5. Никифорчук Д. Й. Протидія незаконному обігу наркотиків : історія, практика, законодавство : [навч. посіб.] / [Д. Й. Никифорчук, О. М. Стрільців, М. С. Хруппа та ін.] ; за ред. О. М. Джузи. — К. : КНТ, 2006. — 240 с.

6. Джуза О. М. Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів : [курс лекцій] : Загальна частина / [О. М. Джуза, Д. Й. Никифорчук, О. М. Стрільців та ін.] ; за ред. Є. М. Мойсєєва. — К., Ів.-Франківськ, 2008. — кн. П. — 207 с.

7. Махонін Ю. В. Етапи розвитку антинаркотичного законодавства в Україні : історико-правові аспекти [Електронний ресурс] / Ю. В. Махонін // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 436–440. — Режим доступу :

<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009—3/09mjvipa.pdf>.

В статье рассматривается административно-правовое обеспечение оборота наркотиков в Украине.

This article deals with the administrative and law provision of drug turnover in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції журналу 25 листопада 2010 року.